

בלשון אכילה בכגון שהוא אוכל את היין על ידי אכילת אניגרון. (64)

ומהו אניגרון? דאמר רבה בר שמואל: אניגרון הוא מיא דסילקי תבשיל של תרדין. ואכסיגרון הוא מיא דכולהו שילקי, תבשיל של שאר ירקות. (65)

והיו רגילים לשים בתוך האניגרון יין, ולכן גם היין נחשב לאכילה, (66) ומנין לנו ששתיה בכלל אכילה?

ומתריצין: אלא, אמר רב אחא בר יעקב, מהכא אנו למדים ששתיה בכלל אכילה היא: שנאמר [שם כו] "ונתת הכסף ככל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם".

שהרי הוא לשון בני אדם לדבר על שתיה בלשון אכילה, והראיה דאמר ליה אינש לחבריה "נטעום מידי" ובסוף עיילי הם נכנסים ואכלי ושתו! (63)

ואיבעית אימא קרא: מן המקרא אנו למדים ששתיה בכלל אכילה היא.

דאמר ריש לקיש: מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה? שנאמר [דברים יד כג] "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירושך".

כג-א ותירוש הלא חמרא [יין] הוא, ובכל זאת כתיב כאן "ואכלת", הרי ששתיה בכלל אכילה.

והוינן בה: ודלמא התורה מדברת על יין

ועל כרחך משום ששתיה בכלל אכילה.

64. כמו כן היה יכול להקשות שדלמא מדובר ששרה פתו ביין ואכלה, אלא נקט אחת משתי האפשרויות. רשב"א.

65. כתב החזון איש: אפשר שאניגרון הוא התבשיל עצמו, ודברי רבה בר שמואל נאמרו על התוספתא שבביעית שאין מחייבין אותו לשתות אניגרון את הפירות שביעית, ובא רבה בר שמואל ומפרש שהכוונה למים של האניגרון, שאף שאסור להפסיד פירות שביעית, מכל מקום אין מחייבים אותו לשתות גם את המים של האניגרון, וכאן בסוגיא הכוונה לתבשיל עצמו. [שביעית יד י']

66. כתב הריטב"א: אניגרון מיא דסלקי היינו שגם מברכין עליו בורא פרי האדמה כמו על מיא דסלקי, ושמע מינה שהאניגרון הוא העיקר,

אוכל" כוונתו לכל מה ששיך לאכילה דהיינו שגם לא ישתה. ורק באיבעית אימא קרא אנו לומדים מהפסוק ששתיה בכלל אכילה ממש. תורת חיים.

63. ואם שתיה לא היתה בכלל אכילה, היו צריכים להזכיר בדבריהם גם את השתיה, ויש גורסים "ואזלי ושתו" ולפי זה מיושב יותר שודאי בכלל "נטעום" גם שתיה.

ואם תאמר מה הראיה מלשון "טעימה" ללשון אכילה? יש לומר שמא בלשונם היו קוראים לאכילה "טעימה". תוס' ד"ה תא.

הרמב"ן כתב שיש שואלים הרי דרך אנשים גם לומר "נשתי מידי" ובסוף הם אוכלים ושותים, וכי נאמר שאכילה בכלל שתיה?

ותירץ ששם אין זה משום שאכילה בכלל שתיה אלא מפני שהצנועין אומרים מעט ועושים הרבה. אבל כאן מדובר שאומרים "נטעום מידי" ובסוף רק שותים [כפי הגירסא השניה של תוס']

הם דברים משכרים, כמו יין, ונכנס למקדש, ועבד, חייב מלקות. משום שאיסור העבודה בשתויי יין נאמר לא רק על יין, אלא על כל דבר המשכר. (68)

ואם כן, שמא כוונת הכתוב שנאמר "ואכלת" על שכר, היינו בדבילה קעילית, שהיא מאכל, ולעולם שתיה אינה בכלל אכילה?

ומתריצין: אלא, גמר בגזירה שוה "שכר" – "שכר" מנזיר, מזה לחלן, בנזיר, "שכר" האמור בו הוא יין, (69) אף כאן, במעשר שני, מדובר בשכר שהוא יין, שכאמור אין דרך שכרות ביין אלא בצורת שתיה, (70) ואף על פי כן אומרת עליו התורה "ואכלת", ומוכח ששתיה בכלל אכילה היא.

אמר רבא: אף אנן נמי תנינא במשנתנו ששתיה בכלל אכילה:

דתנן: שבועה שלא אוכל, ואכל ושתה, אינו חייב אלא אחת!

והרי יין המרא הוא, ובכל זאת כתיב "ואכלת"!

ותמהינן: ודלמא הכא נמי מדובר ביין שהוא אוכלו על ידי אניגרון?

ומתריצין: אמנם "יין" יתכן לאוכלו על ידי אניגרון, אך בפסוק הזה גם "שכר" כתיב, שמשמעותו מידי דמשכר, דבר המשכר, כלומר שמשמשים בו דרך שכרות, ואילו בצורת אכילה אין זה דרך שכרות! (67)

ועדיין תקשי: ודלמא "שכר" דקרא אינו יין בכלל, אלא דבילה תאנה מיובשת "קעילית" [שם מקום], שהיא משכרת [וגם באכילתה הוא דרך שכרות]?

דתניא [בריייתא שיש ללמוד ממנה שדבילה קעילית משכרת]:

כהן שאכל דבילה קעילית, ושתה דבש שהתבשל עם מים, או שתה חלב, שכל אלו

ואם כן שייך בו לשון "אכילה".

[יג ב].

69. שאין לפרש דבילה קעילית שהרי נאמר "חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה" משמע שמדובר ביין ממש. תוספות ישנים יומא [עו ב] ד"ה שכר.

וברדב"ז על הרמב"ם הלכות נזירות [ה א] כתב שהרי לא אסרה תורה על הנזיר אלא היוצא מן הגפן.

70. ואם כן גם לענין איסור עבודה בשתויי יין לומדים בגזירה שוה "שכר" "שכר" שדוקא יין. והמאן דאמר לעיל שחייבים אפילו בדבילה קעילית, אינו סובר את הגזירה השוה הזאת, והוא ילמד ששתיה בכלל אכילה מסברא דלעיל. או שילמד מהדרשא של הירושלמי,

67. כך משמע מרש"י כאן וביומא [עו א] ד"ה מידי שאין שכרות דרך אכילה. אך מהתוס' משמע שרק משום שהוא על ידי אניגרון אינו בכלל מידי דמשכר, ולכן הקשו שדלמא מדובר ביין קרוש שהוא משכר למרות שהוא בדרך אכילה? ותירצו שאפשר שאינו ראוי לאכילה כך אלא שורים אותו במים ושותים.

68. שם נאמר [ויקרא י ט] "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד", ובריייתא זו היא דעת רבי יהודה שמרבה מ"ושכר" גם שאר דברים המשכרין, ורבנן חולקים עליו ולומדים גזירה שוה מנזיר שגם "שכר" הוא דוקא יין וכדלהלן בגמרא. כריתות

סיפא דמתניתין: שבועה שלא אוכל ושללא אשתה, ואכל ושתה — חייב שתיים על האכילה בנפרד ועל השתיה בנפרד.

והרי כיון דאמר תחילה "שבועה שלא אוכל", מיד איתסר ליה גם בשתיה, שהרי שתיה בכלל אכילה. ואם כן, כי אמר לאחר מכן "שלא אשתה", אמאי חייב בנוסף על השתיה? וכי אילו אמר פעמיים, "שבועה שלא אשתה", "שבועה שלא אשתה", תרי זימני, מי מחייב תרתי? והרי השבועה השניה אינה חלה כלל כיון שהוא כבר מושבע ועומד על השתיה. וגם כאן, הרי הוא כבר מושבע ועומד על השתיה בשבועתו הראשונה "שלא אוכל", וכיצד תחול השבועה השניה "שלא אשתה"? (72)

אמר ליה רבא: התם, במשנתנו, מדובר

אי אמרת בשלמא, שתיה בכלל אכילה לכן איצטריך ליה לתנא לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת למרות שעשה שני מעשים בניגוד לשבועתו.

אלא אי אמרת, שתיה לאו בכלל אכילה, פשיטא שאינו חייב, אלא אחת. שהרי "שבועה שלא אוכל", ואכל ועשה מלאכה — מי איצטריך ליה לתנא לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת על האכילה ולא על המלאכה?! והרי לא נשבע כלל על המלאכה. והוא הדין אם נאמר ששתיה אינה בכלל אכילה, לא צריך התנא להשמיענו שאינו חייב על השתיה, שהרי לא היתה בכלל שבועתו! (71)

אמר ליה אבוי לרבא: אלא מאי אתה רוצה לומר, ששתיה בכלל אכילה. אי הכי, אימא

קעילית. ובסברא זו מיושב גם למה לפי התנא הזה לומדים מעשר שני מנזיר ולא ממקדש ששם שכר משמעותו דבילה קעילית, אלא משום שאי אפשר ללמוד ממקדש שיש שם סברא מיוחדת לחייב בכל דבר המשכר. תוס' ד"ה גמר.

71. ואין לומר שזה גופא באה המשנה להשמיענו ששתיה אינה בכלל אכילה, שאם כן היתה המשנה צריכה לומר "שבועה שלא אוכל ושתה פטור" שמזה היינו יודעים ששתיה אינה בכלל אכילה. אבל עתה שנאמר "ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת" אין ראייה ששתיה אינה בכלל אכילה, שאפילו אם שתיה בכלל אכילה אין לו להתחייב אלא אחת, כמו מי שאכל שני כזיתים של חלב בהעלם אחד. תוס' ד"ה מי.

72. תוס' בחולין [קכ א] ד"ה לרבות כתבו ששתיה בכלל אכילה נאמר רק במילי דשתיה

שנאמר אצל דם "וכל דם לא תאכלו" למרות שדם הוא משקה, שאם נקדש אינו אסור משום דם, ובכל זאת קראה התורה עליו "לא תאכלו". [וראה בגליון הש"ס על התוס' ד"ה גמר שהקשה שהירושלמי בסוף חזון בו מהרריה הזאת, בי באמת גם על דם שקדש חייבים, וממילא אין ראייה מכאן ששתיה בכלל אכילה, שאפשר שהתורה מדברת על דם קרוש].

עוד אפשר לומר שגם התנא שסובר לענין שתויי יין שגם דבילה קעילית בכלל, יודה שלענין מעשר שני לומדים את הגזירה שזה מנזיר שדוקא יין, ורק לענין שתויי יין במקדש הוא סובר שלא לומדים את הגזירה שזה, שכיון שהטעם הוא משום טירוף הדעת, כמו שנאמר שם בפרשה "להבדיל ולהורות", מסתבר שאסור בכל דבר המשכר. וכך משמע מהסוגיא שהגמרא באה לתרץ "גמר שכר שכר מנזיר" גם לפי התנא שהקשו ממנו שמחייב במקדש אפילו בדבילה

אי הכי, אדתני רישא דמתניתין: שבועה שלא אוכל, ואכל ושתה, אינו חייב אלא אחת, ליתני רבותא יותר גדולה, שאפילו אם אמר "שבועה שלא אוכל ושתה", אינו חייב אלא אחת, למרות שפירט בלשונו שבועה נפרדת לאכילה לחוד ולשתיה לחוד, וכל שכן כשאמר "שבועה שלא אוכל" לחודיה, שאינו חייב אלא אחת, שהרי לא פירט בה אכילה ושתיה בנפרד!?

אלא, מתרין רבא: לעולם אין צריך לשנות את הגירסא בסיפא של משנתנו, אלא כדקתני "שבועה שלא אוכל ושתה". ושאני הכא, שאין בכלל "שלא אוכל" גם

דאמר תחילה "שבועה שלא אשתה", והדר אמר "שבועה שלא אוכל". דאמנם שתיה בכלל אכילה איתא, אך אכילה בכלל שתיה ליתא, (73) נמצא שבשבועתו הראשונה "שלא אשתה" לא נאסר עדיין באכילה, ולכן חלה שבועתו השניה ליאסר גם באכילה, ואם אכל ושתה חייב שתיים. (74)

ומקשינן לרבא: אבל אם אמר "שבועה שלא אוכל ושתה", ואכל ושתה, מאי, מה יהא הדין לדבריך? — אינו חייב אלא אחת! שכאמור השבועה הראשונה כוללת גם שתיה, ואין שבועה חלה על שבועה.

73. הקשו תוס': לפי התנא דלעיל שמחייב במקדש אפילו בדבילה קעילית משום ש"שכר" האמור שם בא לרבות גם שאר משכרין ובכלל זה דבילה קעילית, אם כן מצינו שאכילה בכלל שתיה, שהרי נאמר שם "אל תשת"? ותירצו שכיון שאכילה היא עיקר ביחס לשתיה, מסתבר ש"אל תשת" אינו מדבר על אכילה אלא רק על שתיה של שאר משכרין. או שגם ה"שכר" אינו מדבר רק על משקין המשכרין, ודבילה קעילית אנו מרבים מסברא משום שהוא גם משכר כמו משקין. תוס' ד"ה אכילה.

74. הקשו תוס': אם כן מדוע דוקא אם אכל ושתה, הרי גם אם שתה בלבד הוא חייב שתיים כי השבועה השניה "שלא אוכל" כוללת גם שתיה, ונמצא שיש על השתיה שתי שבועות [ואין כאן חסרון של שבועה על שבועה שהרי השבועה השניה היא ב"כולל"]? ותירצו שהגמרא היתה יכולה באמת להקשות כן אלא שהקשתה קושיא אחרת וסתרה את

כגון יין ושמן. אבל מאכל שנימוח ונעשה משקה אין שתיתו בכלל אכילה. ולפי זה קשה שהשבועה הראשונה "שלא אוכל" כוללת רק שתית משקין ממש, ואילו "שלא אשתה" כולל גם מאכלים שנימוחו, וממילא חלה השבועה השניה גם על משקין רגילים משום כולל? רע"א.

לכאורה קשה מה טובר אביי, אם שתיה אינה בכלל אכילה, מדוע הוא חייב שתיים על אכילה ושתיה, הרי שבועה אחת היא, שאין שום ייתור בלשונו כדי שנאמר שהוא התכוון לעשות שתי שבועות [בשלמא אם שתיה בכלל אכילה, היה יכול לומר רק "שלא אוכל" והשתיה היתה בכלל, ומזה שהוסיף "ולא אשתה" מוכח שהוא רוצה לעשות שתי שבועות]?

והוכיח מזה הריב"ש ששתי פעולות שונות הן תמיד שתי שבועות, אפילו אם לא אמר רק לשון שבועה אחת, קל וחומר מאכילה ושתיה, שאף על פי שהן פעולות דומות קצת, בכל זאת הן נחשבות לשתי שבועות, כל שכן בשתי פעולות שונות לגמרי. הגהות רע"א על מחנה אפרים הלכות שבועות [ט].

חטיין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל פת חטיין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת.

והוינן בה: אמאי חייב על כל אחת ואחת? ודלמא לא התכוון בדבריו לחלק את שבועתו לשלש שבועות נפרדות, אלא לכן הוא פירט את שלשת סוגי הפת הללו משום שהוא רוצה לאסור על עצמו רק אותם בלבד, ולמפטר נפשיה מאחרנייתא קאתי, שאילו היה אומר שבועה סתם "שלא אוכל", היה נאסר בכל המאכלים שבעולם! (75)

ומתריצין: אם זו היתה כוונתו, הוה ליה למימר "שבועה שלא אוכל חטיין ושעורין וכוסמין". ומדוע היה צריך להזכיר "פת" על כל אחד מהם, אלא ודאי הוא מתכוין להחיל שבועה נפרדת על כל פת ופת.

ועדיין מקשינן: ודלמא לכן הוא לא הסתפק לומר "חטיין ושעורין וכוסמין" בלבד, כי אז היה משתמע מדבריו שהוא רוצה לאסור על עצמו רק לבוסם [לכוסס] את החטים והשעורים והכוסמין בפיו כשהם שלמים, ולא אכילת פת שנעשתה מהם, לכן הוסיף ואמר "פת", לאסור עליו רק אכילת פת מחטיין ושעורין וכוסמין?

שתיה, שכיון דאמר "שלא אוכל" והדר אמר "שלא אשתה" והרי שתיה בכלל "שלא אוכל", ומדוע היה צריך לומר שוב "שלא אשתה"? אלא בהכרח גלי אדעתיה דהך אכילה דאמר בתחילת דבריו אכילה גרידתא היא, ורק בשבועתו השניה הוא נשבע על השתיה, ואין כאן שבועה על שבועה, ולכן אם אכל ושתה חייב שתיים.

אמר רב אשי: מתניתין נמי דייקא ששתיה בכלל אכילה, דקתני: שבועה שלא אוכל, ואכל אוכלין שאין ראויין לאכילה ושתה משקין שאין ראויין לשתיה — פטור.

ודייקין: הא אם שתה משקין ראויין, חייב!

ואמאי הוא חייב על השתיה? הא "שבועה שלא אוכל" בלבד קאמר!?

אלא ודאי שתיה בכלל אכילה!

ורחינן: דלמא המשנה מדברת דאמר תרתי, "שבועה שלא אוכל", "שבועה שלא אשתה". אלא שלא טרח התנא לכתוב זאת, משום שעיקר דבריו הוא להשמיענו שאין חייבים על אוכלין ומשקין שאינם ראויין.

שנינו במשנה: שבועה שלא אוכל ואכל פת

75. הקשו תוס': הרי היה יכול לומר סתם "שלא אוכל" ולחשוב בלבו שאינו מתכוין רק למיני פת אלו, שאז לא היה נאסר רק בהם, ואין זה "דברים שבלב אינם דברים" כי זה אמור רק כשהדברים בלב סותרים את מה שהוציא בפיו. אבל כאן שהמחשבה אינה סותרת את מה שהוא אמר אלא רק מפרשת אותו, הולכים אחר המחשבה כמבואר לקמן [כו ב]?

האוקימתא הזאת.

עוד תירצו שכיון שהוא כבר אמר קודם "שלא אשתה" אינו מתכוין לכלול ב"שלא אוכל" גם שתיה. [נכעין התירוץ של הגמרא להלן, אלא שהגמרא לא סברה עתה שגם כשהוא אומר תחילה "שלא אוכל" אינו מתכוין לכלול גם שתיה, משום שדעתו לומר לאחר מכן שלא אשתה".]

פת שהזכיר קודם, ולא בתור כסיסה, אלא ודאי כוונתו לחלק את שבועתו.

ועדיין מקשינן: ודלמא אם היה אומר כך כג-ב "פת של חטין ושל שעורין ושל כוסמין", היתה משמעות לשונו שאוסר על עצמו פת שיש בה את כל שלשת המינים הללו על ידי תערובת, שמעורבים בה חטין ושעורין וכוסמין. אבל פת של כל מין בפני עצמו אינו אוסר עליו. ולכן הוא אומר "פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין" כדי לומר שגם פת ממין אחד הוא אוסר על עצמו. ומגלן שהיתה כוונתו לחלק את שבועתו לשלש שבועות נפרדות? (76)

ומתריצין: אם היתה כוונתו להיאסר בכל פת בפני עצמה ולא רק בתערובת של שלשתן, אימא, יאמר "וכן של שעורים וכן של כוסמין", שאז אי אפשר לטעות שכוונתו לפת שמעורבת משלשת המינים.

"פת" "פת" — למה לי! ? (77)

שמע מינה שהוא אומר זאת כדי לחלק את

ומתריצין: אם זו היתה כוונתו — דהוה ליה למימר "שבועה שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין" שלשון זה די בו להוכיח שהוא אוסר על עצמו רק אכילת פת מכל הסוגים שפירט, ולא כסיסה. ומדוע היה צריך להוסיף לכל אחד מהם "פת"? אלא ודאי כוונתו לאסור כל פת בשבועה נפרדת.

ועדיין מקשינן: ודלמא אם היה אומר "פת חטין ושעורין וכוסמין", היה משתמע מכך שאמנם פת חטין הוא מתכוין לאסור על עצמו לאכול בתור פת, ואילו שעורין וכוסמין הוא מתכוין לאסור עצמו רק לכוס, ולכן חזר ואמר "פת" על כל אחד מהם, כדי ליאסר בכולן רק באכילת פת מהם, ועדיין אין לנו הוכחה שהוא רוצה לחלק את שבועתו לכל פת בנפרד?

ומתריצין: עדיין לא היה צריך להזכיר "פת" על כל אחד ואחד, אלא דהוה ליה למימר "פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין", ודי בכך, כי כיון שהוא אומר תחילה "פת" ולאחר מכן "ושל", משמע שגם את השעורין והכוסמין הוא מתכוין לאסור בתור

שבועתו. אבל אם הוא יבא לפנינו לשאול נורה לו שהוא אוסר גם מכל מין ומין בנפרד.

וכתב הרמב"ן שנראה לו שעל כל כיוצא באלו נאמר [נדדים יח ב] "סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל", דהיינו שאם הוא יודע מה היתה כוונתו הולכים אחר כוונתו, ואם אמר שאינו זוכר למה התכוון דנים בהם להחמיר. אך אם ידוע שבלשון בני אדם הכוונה היא כך, על זה אמרו כלל גדול [שם ל ב] "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם".

77. כתב הרא"ש: ואף על גב שעתה הוא מקצר

ותירצו שמכל מקום מצוה לומר במפורש כדי שכולם ידעו שהוא אינו אוסר את עצמו בכל המאכלים, ולכן אין ראייה שהוא מתכוין לחלק את שבועתו. תוס' ד"ה דלמא.

76. כתב הרמב"ן שיש אומרים שכל השאלות של הגמרא אינן להלכה, שמי שיאמר למשל "ושל שעורין ושל כוסמין" לא נאמר שהוא אוסר רק על ידי תערובת, אלא שהגמרא שואלת שמה הנשבע טועה שלשון זה משמע כך ולכן הוא מוסיף בלשונו, ולא שהוא נתכוין לחלק את